

THEORY AND HISTORY OF CULTUREDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-237-1-1>**CLASSICAL PERIOD IN THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN
MUSICOLOGY AND P. SOKALSKY****КЛАСИЧНИЙ ПЕРІОД У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ
МУЗИКОЛОГІЇ ТА П. СОКАЛЬСЬКИЙ****Hnatyshyn O. Ye.**

*Doctor of Art History,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of General and Specialized Piano
Lviv National Music Academy named
after M.V. Lysenko
Lviv, Ukraine*

Гнатишин О. Є.

*доктор мистецтвознавства,
доцент,
доцент кафедри загального
та спеціалізованого фортепіано
Львівська національна музична
академія імені М. В. Лисенка
м. Львів, Україна*

Останню чверть XIX ст. в історії української музичної науки дехто вважає періодом творення «передумов її формування» [3]. За цією логікою наукового статусу позбавляються ґрунтовні, визнані світом майже відразу після їх створення, праці О. Потебні з викладом теорії зовнішньої і внутрішньої форми будь-якого художнього твору, що заклала вагомі основи для зародження українського вчення про музичну форму, досліджень музичної семіотики.

Таке ж визнання втрачає і тогочасна праця П. Сокальського з теорією фазовості в еволюції будови народної пісні, розвитком теоретичних підстав для з'ясування основ національного музичного стилю, музичної акустики та ін.

І все це тому, що українська наука про музику досі не розглядалася в контексті загальної історії системи наукових знань, як її окрема складова частина. Однак, якщо аналізувати історію постання музичної науки як одного з напрямів у сукупності предметних зацікавлень, необхідно враховувати стадійність розвитку науки в цілому (стадію переднауки і науки власному її сенсі). Навіть хронологічні періоди кожної (пранаука, античність, середньовічні знання в I стадії; періоди класичної, некласичної та постнекласичної науки в II стадії).

За цим розподілом період класичної науки припадає на другу половину XIX ст., коли зрозумілими стали конкретні ознаки, що принципово відрізняють її від інших можливостей пізнання світу. Ними є критичність, загальна значущість, універсальність, фрагментарність, систематичність, спадкоємність, незавершеність, достовірність, раціональність, знеособлення, позаморальність і відсутність ідеологічного впливу. У науковому обігу встановилося розуміння науки як процесу здобуття нового знання і як його результату у вигляді суми отриманих знань, сформульованих на основі певних принципів. Зокрема:

1. прагнення до пізнання внутрішньої сутності явищ і до побудови системи логічних знань про неї на противагу емпіричному знанню, отриманому на основі практичного досвіду, яке описує лише зовнішні характеристики явища. Систему наукових знань творять виявлені дослідником факти, їх понятійний, якісний і кількісний опис. Він є передумовою формулювання вихідних, основоположних ідей, теорії або групи теорій.

2. для цілісного наукового уявлення про складне явище чи пов'язаний із ним окремий феномен необхідність визначення чогось загального або спільного – закону або групи законів – якогось суттєвого, сталого співвідношення, що повторюється між окремими явищами. Розкриття законів пов'язане з пошуком та усвідомленням причинно-наслідкових зв'язків між окремими явищами.

3. Вибір способу вивчення (аналізу), побудова відповідних логічних моделей предмету вивчення, використання точних розрахунків. Метод дослідження зумовлений як об'єктивними можливостями науки, так і особливостями об'єкта пізнання.

4. Дотримання об'єктивності та системності суджень про предмет, строга доказовість, достатня обґрунтованість і переконлива достовірність результатів.

У XIX ст. в науці активно формувалися різні самостійні наукові сфери, спостерігається піднесення в гуманітарних науках. Наукове мислення розвивалося навколо ідеї розвитку, що зумовила розгляд об'єкта пізнання не як завершеного і незмінного, а як неперервного процесу його творення.

В останній чверті XIX ст. дослідники зрозуміли потребу зв'язності споріднених знань, зокрема теорій. Тоді ж виникло й розуміння певної галузі знання як єдиної системи, а не як сукупності окремих теорій. Особливого значення у пізнанні почали набувати математичний,

статистичний, комбінаторний та інші підходи. Це свідчило про появу в історії науки нового, неklasичного, періоду.

Фундаментальна праця П. Сокальського «Руська народна музика російська і українська в її будові мелодичній і ритмічній і відмінності її від основ сучасної гармонічної музики» створювалася багато років і була завершена в 1887-му (видана 1888). Тобто хронологічно вона належить межі класичного і неklasичного періодів, втілюючи риси кожного з них.

Отож, уперше в історії розвитку спеціальних знань про музичне мистецтво П. Сокальський створив капітальне (399 с.) дослідження народного словесно-музичного мистецтва, яке мало велике значення для подальшого розвитку науки про музику, зокрема етномузикології. У ньому дослідник уперше чітко окреслив предмет уваги («русська народна музика російська і українська») та вказав на системний підхід до нього (диференціювавши аналіз мелодичної і ритмічної будови). Тим самим уперше зосередився не на описі фактологічного матеріалу, а на ретельності, точності його аналітичного опрацювання, якнайпереконливішому обґрунтуванні своїх висновків. Тож праця П. Сокальського демонструє прагнення Автора пізнати предмет сам по собі, вартий уваги хоча б через «самотутність стилю одноголосної народної музики» і «закінченою системою організації двох музичних елементів – мелодії і ритму» [4, с. 11].

Вже у Передмові П. Сокальський задекларував вірність ідеї історизму, бо вважав, що цей стиль «являє собою певний історичний фазис у загальному розвитку елементів музики і організації їх для естетичних цілей» [4, 12].

Характерна тоді для європейської науки тенденція до осмислення розвитку світу в генетично-еволюційному аспекті знайшла своє втілення не просто у розгляді П. Сокальським народної пісні в еволюції її сутності («субстанційності») [2, с. 132], а глибше – в обґрунтуванні ним наукової теорії фазовості в еволюції окремих елементів музики [1, с. 60].

Дослідник також був переконаний у необхідності застосування комплексного підходу до вивчення предмета, оскільки «в народній музиці мелодія, ритм і слова перебувають у найтіснішому органічному зв'язку між собою» [4, с. 12].

Прикметно, що аналіз мелодичної будови П. Сокальський розпочав із з'ясування природи музичного тону – найдрібнішого елемента звукової системи. Відношення тонів учений пропонував розглядати з урахуванням двох принципів – психофізичного (вродженого) та

естетичного (умовного, набутого в процесі виховання людини або її національності чи умов буття).

Розпочавши пізнання природи і внутрішньої будови мелодики з музичного тону, вчений перейшов до інтервалів, далі звукорядів, ладів. А взявшись за ритмічну будову – від найменших неподільних ритмічних одиниць дійшов до диференціації ритму і метру, видів і особливостей віршування. Тим виявив добре продуманий системний підхід, пропонуючи зацікавленим систему логічних знань про предмет.

Ще однією важливою рисою дослідження «Руська народна музика...» є наповнення його численними словесними схемами та графічними зображеннями, які полегшують сприйняття / розуміння висловлених думок.

У праці П. Сокальського привертають увагу і численні звернення автора до ідей М. Лисенка і О. Потебні, а також авторитетних західноєвропейських дослідників спорідненої тематики (понад 20 назв праць), найбільше – естетики, фольклористики, акустики, психофізіології. Новітню теорію музики поєднував із античною естетикою (так формувалася спадкоємність думок щодо певного об'єкта). Зіставляючи їх між собою та порівнюючи окремі ідеї і висновки, П. Сокальський уперше в етномузикології застосував чітко виражений порівняльний метод дослідження (до нього цей метод застосовували лише в мовознавстві та літературознавстві) [2, с. 138].

Отож, наукова творчість П. Сокальського демонструє традиційні риси періоду класичної науки, а водночас виявляє ознаки наступного етапу в розвитку наукового пізнання – некласичної науки.

Література:

1. Гнатишин О. Історичний вимір українських музично-теоретичних концепцій. Львів, 2018. 600 с.
2. Гнатишин О. Є. Теоретичні концепції О. Потебні та П. Сокальського як етап у розвитку української етномузикології. Культура України. 2011. Вип. 34. С. 128-138.
3. Немкович О. Передумови формування науково-дослідної галузі українського музикознавства у другій половині XIX – на початку XX ст. Українське музикознавство. 2002. Вип. 31. С. 67-81.
4. Сокальський П. Руська народна музика російська і українська в її будові мелодичній і ритмічній і відмінності її від основ сучасної гармонічної музики. Київ., 1959. 399 с.